

Драган КОПРИВИЦА

„ДОДЕСТ” ИЛИ ЦРНОГОРСКА
ПОЗОРИШНА АЛТЕРНАТИВА
(социо-културолошке одреднице)

Изражавајући задовољство што у Програму овог Научног скупа већ постоји један пријављени реферат на тему црногорског алтернативног театра, и то кроз ретроспективу „Додеста”, а уз очекивања да ће се неке уважене колеге и кроз своје теме дотаћи овог позоришног сегмента у Црној Гори, као саставног дијела интегралног театарског израза током протекле три деценије, настојао бих да укажем на неке аспекте трајања овог тако и толико присутног и потребног, а по некима чак и сувишног путника, или макар путника без којег се могло.

У прилог оваквој тврдњи можемо навести и изјаву Благоте Ераковића поводом четврт вијека постојања „Додеста”, који има статус општинског дјетета, које се родило под сумњивим околностима, али које су многи ипак радо подржавали у његовом стасавању.

Чињеница је да су три деценије трајања ове институције у Црној Гори, позоришта, које је тражило другачији пут од планираног у Националном театру, протекле у знаку неколико непобитних факата, међу којима му неки од њих дају пуни легитимитет за трајање у времену и на овом културном простору.

Као прво, „Додест”, као институт алтернативног позоришног израза у Црној Гори, настао је као посљедица глобалног алтернативног размишљања више узастопних генерација младих људи, који су жељели да кажу своју ријеч, на свој начин, на неком простору, стандардној или нестандардној сцени, преко које се брже стиже до публике, простору, који је увијек отворен за оне који желе и имају шта ново да кажу. Тако је сцена „Додеста” у КИЦ-у „Будо Томовић” бивала и својеврсни фамозни short-cut, тј. пречица, да се на даровит начин, обојен креативним незадовољством младости, искаже нов, продуховљен коментар на питање куда иде театар, и позоришна трагања и наша укупна збиља у Црној Гори.

Ако напоменемо да су у „Додесту” сарађивали и угледни редитељи и глумци нашег Националног театра, онда у најмању руку можемо истаћи двије чињенице: „Додест” је свих ових година био такође репрезентативна сцена, а дух алтернативе својствен и позоришним посленицима из Црногорског народног позоришта, који су такође имали слуха и за поетику начелно супротно оној којом су се легитимисали на свом основном радном задатку. Ово тим прије што неки од њих свих ових година у својим глумачким и редитељским креацијама носе познат траг другачијег, то јест управо алтернативног поимања театра, који се углавном познаје под одредницом „ново читање” постојећег.

Посебно у првој деценији свог постојања „Додест” се показао као прави позоришни сабирни центар младости и идеја, појединачна изразите персоналности. Резултат овакве позоришне атмосфере у овој институцији, која је имала професионалан ниво, али није била никад професионализована до краја, нити је до данас, а и не би требало да буде ни убудуће, био је и остао онај највећи, из првих година „Велики прасак”, оvdје експлозија позоришног другачијег, а успјешног, провокативног тумачења стварности, уз покушај сценског обрачуна са њом и освјешћења тадашњег гледаоца у власти пренапрегнутих архетипских слика и митског промишљања.

Стварањем оваквог колективног духа младих, у свјетлу негирања друштвених и театарских норми, формирањем психологије младих бунтовника с разлогом, истовремено је на сцени „Додеста” долазило и до убрзаног креативног сазријевања на појединачном плану, те су са ове сцене у свијет познатих и признатих закорачили бројни актери рађања овог алтернативног позоришног продукта код нас. Своју афирмацију потврдили су убрзо након рада у „Додесту” и на несумњиво значајнијим сценским дестинацијама, а наш позоришни простор остао сиромашнији за њихово учешће у њему.

Мислим да се данас, не умањујући значај мисије „Додеста” током три деценије постојања, ипак може тврдити да су на почетку његовог пута ту позоришну трку, у умјетничкој штафети која траје, повели можда и најбољи, и најталентованији, и да је златни вијек „Додеста”, управо на алтернативан начин, био и његов тај сами почетак. Тако су године које су слиједиле биле, свака понаособ, изазов да се достигне почетни врх и реноме, и у томе се увелико успијевало. Ефекат овога био је и тај да је, као стална опомена институционализованом позоришту, Додест увијек настављао свој фениксовски пут.

Свако мало на његовим даскама појављивали су се неки нови млади људи, са истом страшћу за новим, и жељом да буду носиоци те штафете и реномеа, кажу своју визију шта би то могло да буде алтернативно виђење театра ове или оне године у Црној Гори. Наглашавам атрибут: млади, тим прије што је још од самих почетака, од Студентске експерименталне сцене при АКУД-у „Мирко Срзентић”, крајем 1974, у поставци „Окованог Прометеја” профилисана и старосна структура „Додеста” за наредне деценије.

Но, несумњиво, култна представа овог неформалног позоришта била је и остала „Марко Краљевић – суперстар”, Слободана Милатовића, и то кроз три поставке у времену: 1976. (62 извођења), 1982. (30 извођења) и 1993. (18 извођења). За име Милатовића се и везује трајање „Додеста”, поред којег је увијек био и остао Џони Хоџић. У трагању за сценским изразом, након „Тобелија” Милатовића, у поетици алтернативног невербалног театра, ововремена представа Хоџићев „Умир”, легитимише се као један од врхова умјетничког трагања за оваквим изразом у Црној Гори. И њена умјетничка судбина остала је у знаку алтернативе: и поред великих настојања и умјетничке оправданости, и апела културне јавности, да се појави на фестивалу у Единбургу, и другим свјетским фестивалима, „Умиру” то није било судјено. Прије неколико мјесеци ова представа је са великим успјехом изведена и на сцени ЦНП-а.

Представа „Марко Краљевић – суперстар” била је и остала путоказ трагања кроз вријеме у „Додесту”, гледано у текстуалном, глумачком, и редитељском концепту, кроз настојања да се демистификује канонизовано театарско, и да се демитологизује прошлост и митови. Ово посебно у нашој средини, која добрим дијелом и данас живи митски. Аутентичним иступом у времену, уз глумачке креације Милутина Караџића, Јованке Ковачевић, Жарка Лаушевића, Марка Баћовића, Стеле Ђетковић, Младена Нелевића, Џонија Хоџића, потом и Александра Берчека и Јосифа Татића, затим преко „Владимира Кућовића”, „Ђетића у парламенту”, „Музеја бицикличког устанка”, и других представа Слободана Милатовића, у „Додесту” се потврђивала Енгелсова мисао да се човјечанство увијек на крају са смијехом опрашта од властите прошлости, па и од оних њених најозбиљнијих етапа, најмање компатибилних са смијехом.

Програмски концепт „Додеста” као еха токова модерног театра из европског окружења, омогућавао је црногорској публици и да бу-

де информисана, сагледа шта је у театарском тренду свих ових година у ближем и ширем културном окружењу.

„Додест” је на овај, и друге начине, три деценије у Црној Гори и својеврсни резервни театар, који је доказао своју сврсисходност, као незаобилазни паралелни правац позоришних збивања. Стога би сваки покушај омаловажавања његовог значаја у формирању позоришне свијести и укуса, посебно млађих генерација у Црној Гори, представљао и вид дезинформисања културне јавности и осиромашења ове глобалне слике.

„Додест” је био и остао слободна катедра за све, за коју редом, сваке године, стају једни, други, трећи, редовно они који имају нешто ново да кажу и покажу. Стога су се у њему увијек и смјењивали неки нови сценски, тзв. бунтовници с разлогом, вољни да пошаљу неке нове поруке позоришној и укупној културној јавности, између којих једна гласи: „И ово је позориште”.

Великим бројем фестивала, од југословенског до интернационалног типа, смотри експерименталних сцена, уз напомену да се ФИАТ поново вратио у Црну Гору након дуже паузе, „Додест” и матична кућа Дом омладине вршили су мисију од изузетног културног и позоришног значаја на овим просторима.

И данас, током посљедње неколике године, штафету алтернативног промишљања, опет под кровом исте куће, једини у Црној Гори, опет носе неки нови, млади људи, који су 2004. победили на Фестивалу фестивала у Требињу, а 2005. се успјешно представили и на интернационалном фестивалу „Апостроф Праг 2005”, гдје су, између осталих, наступале и САД, Русија, Шпанија, Румунија и друге земље. И ове године у Требињу једна од двије представе из Црне Горе биће из домена алтернативног театра, а у продукцији КИЦ „Будо Томовић” из Подгорице.

Очигледно, „Додест” већ деценијама представља, и представљаће изазов за све оне младе који мисле другачије, алтернативно а што, на сву срећу, код нас није изузетак, него можда прије правило.

Зато се према „Додесту” увијек с пуно сигурности можемо однијети и шекспировски, закључком: „Додест је мртав, живио Додест”. Виталност „Додеста” увијек је била и остаће спона младости и новог, а и једно и друго су знак препознавања наше духовности.

Dragan KOPRIVICA

“DODEST” OR MONTENEGRIN THEATRICAL ALTERNATIVE

Summary

During the last thirty years, “Dodest” has been looking for the alternative theatrical expression in Montenegro, raising a different art opinion, contrary to the usual, traditional ways in the theaters. Many generations of the young people in Podgorica have been successfully trying to show their special theatrical views. According to the new results of that theater, at the international theatrical festivals, we can confirm, and strongly support the expectations, regarding a very positive future of “Dodest”, as the best alternative theater in the region.

